

บทวิจารณ์หนังสือ : BOOK REVIEW

เรื่อง : พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์

ผู้เขียน : สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต)

ปีที่พิมพ์ : 2558

สำนักพิมพ์ : สำนักพิมพ์แพรว

จำนวนหน้า : 232 หน้า

ISBN: 9786165264617

พระครูสันติบุญญาทร (กตปุญโญ) และ พระครูจิรธรรมธัช

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Phrakhru Santibunyathorn (Katapunyo) and Phrakrujiradhammatach

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nongkhai Campus, Thailand

Corresponding Author, Email : arithat.loes@mcu.ac.th

บทนำ

หนังสือ“พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์” เป็นการรวบรวมคำปาฐกถาของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) เมื่อครั้งท่านได้รับนิมนต์ไปปาฐกถา เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2534 ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเป็นวันวิทยาศาสตร์แห่งชาติ โดยมี ศาสตราจารย์ ดร.ระวี ภาวิไล ได้เขียนคำนิยมในหนังสือไว้อย่างน่าสนใจ เป็นการเสริมปาฐกถาของท่านพระพรหมคุณาภรณ์ เกี่ยวกับพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ ได้อย่างกลมกลืน ดังนี้

พุทธศาสนาเป็นระบบความรู้ที่เข้าใจแจ่มแจ้งในสรรพสิ่ง อันเนื่องมาจากการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การประกาศความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เป็นการประกาศศักยภาพของมนุษย์ ที่จะหยั่งรู้สัจธรรม หรือสภาพความเป็นจริง ของธรรมชาติทั้งหมด ไม่ใช่การคาดคะเน เหมือนวิทยาศาสตร์ พระพุทธเจ้าทรงประกาศว่า ตถาคตรู้ ไม่ใช่ตถาคตคาดคะเน หลักธรรมที่ทรงประกาศ ทำทนายให้บุคคลนำไปพิจารณา

* วันที่รับบทความ: 23 มกราคม 2565; วันที่แก้ไขบทความ 4 มีนาคม 2565; วันที่ตอบรับบทความ: 7 มีนาคม 2565

Received: January 23, 2022; Revised: March 4, 2022; Accepted: March 7, 2022

พิสูจน์ทดสอบด้วยประสบการณ์ชีวิตของตนเอง การแสวงหาสัจธรรมทางพระพุทธศาสนา คือการพัฒนาศักยภาพภายใน เพื่อให้เกิดปัญญาในระดับที่รู้ทันการปรุงแต่งของโลกมายา เมื่อจิตกับสิ่งที่จิตรู้ ยังไม่แปลกแยกจากกัน ในลักษณะนี้ทางพระพุทธศาสนาจึงมีความสมบูรณ์ และมีวิธีการบรรลุได้ แตกต่างจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์

วิทยาศาสตร์เป็นแหล่งความรู้สำคัญและน่าเชื่อถือในเรื่องของโลกและชีวิต เพราะวิทยาศาสตร์ประยุกต์เป็นรากฐานของเทคโนโลยี ซึ่งได้ผลิตเป็นอุปกรณ์อำนวยความสะดวกสบาย สนองตอบความต้องการของมนุษย์ ทั้งที่ชอบธรรมและไม่ชอบธรรมของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม คำอธิบายของวิทยาศาสตร์ต่อปัญหาเรื่องต่างๆ จะถูกต้องสอดคล้องกับความจริงแท้ หรือสัจธรรมนั้น นักปราชญ์และนักวิทยาศาสตร์ชั้นนำ ก็ได้ขบคิดพิจารณาอยู่ตลอดเวลา

ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นผลงานร่วมและมรดกตกทอดทางปัญญาของผู้คนจำนวนมาก โดย การสังเกตและการทดลองมีวิธีการพิเศษโดยเฉพาะในการรวบรวมข้อมูลมาจำแนกประเภทและทำการวิเคราะห์เพื่อหาหลักเกณฑ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ และถือว่าเป็นกฎธรรมชาติ นักวิทยาศาสตร์จะคาดคะเนถึงลักษณะของความสัมพันธ์เหล่านี้ แล้วเสนอเป็นสมมุติฐานหรือทฤษฎี

สมมุติฐานหรือทฤษฎีที่ยืนยงคงทนต่อการตรวจสอบด้วยข้อมูลใหม่ๆ เป็นเวลายาวนาน จนเชื่อว่าค่อนข้างจะถูกต้องและถูกยกระดับเป็นกฎ (ธรรมชาติ) เช่น กฎความโน้มถ่วงของนิวตัน แม้จะเป็นกฎแล้ว อาจจะถูกแทนที่ได้ เช่น กฎของนิวตันในปัจจุบันถูกแทนที่โดยทฤษฎีสัมพัทธภาพของไอน์สไตน์ เป็นต้น ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นการสะสมข้อคาดคะเนในเรื่องหลักการในธรรมชาติโดยระเบียบวิธีการเท่าที่สติปัญญาของมนุษย์จะคิดค้นขึ้นมาได้ ตำราทางวิทยาศาสตร์จึงเต็มไปด้วยสมมุติฐาน ทฤษฎี โดยไม่มีใครเสนอว่า ความจริงหรือสัจธรรมเป็นเช่นนี้

ความรู้ทางวิทยาศาสตร์อาศัยข้อมูลการรับรู้ทางอินทรีย์ 5 โดยเฉพาะทางจักขุทวาร โดยได้ผ่านกระบวนการปรุงแต่งของจิตแล้ว ข้อมูลของวิทยาศาสตร์จึงเป็นบัญญัติสมมุติที่จิตสร้างขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ การนำข้อมูลไปวิเคราะห์คาดคะเน คงไม่นำไปสู่ความรู้จริงแท้หรือสัจธรรมได้ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ย่อมมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้เสมอ จึงไม่เป็นสัจธรรมขั้นสุดท้าย

ในการปาฐกถาครั้งนั้น ท่านองค์ปาฐกใช้เวลาประมาณสี่ชั่วโมง ผู้ฟัง 90% อยู่ฟังจนจบ ห้องประชุมใหญ่บรรจุนักกว่า 300 คน และได้ติดโทรศัพท์ส่วนตัวเพิ่มอีก

ในคำนิยมของศาสตราจารย์ ดร.ระวี ภาวิไล ได้ฝากข้อคิดไว้ว่า “เมล็ดพันธุ์แห่งความคิดสร้างสรรค์ที่ท่านเจ้าคุณพระเทพเวที ได้หว่านลงในโอกาสงานวันวิทยาศาสตร์แห่งชาติ พ.ศ. 2534 นี้ จะมีโอกาสเติบโตผลิดอกออกผลเป็นประโยชน์แท้จริงต่อวงการวิทยาศาสตร์และสังคมไทย และขยายผลกว้างไกลออกไปสู่สังคมมนุษย์ทั่วไปด้วย

หนังสือที่ข้าพเจ้าวิจารณ์เล่มนี้ เป็นการพิมพ์ครั้งที่ 15 เมื่อเดือนเมษายน 2558 เป็นหนังสือที่มีคุณค่าทางวิชาการอีกเล่มหนึ่ง นอกจากพุทธศาสนาเป็นฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์แล้ว คำปาฐกถาของท่านยังเป็นรากฐานให้คนอื่นๆ ได้ศึกษา สามารถถ่ายทอดแนวคิด ความเหมือนและความแตกต่างระหว่างพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ได้หลายมิติตามที่ปรากฏหนังสือแนวพระพุทธรูปศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่ ที่มีอยู่หลากหลายในปัจจุบัน นับตั้งแต่นักวิทยาศาสตร์หลายคนที่ได้กล่าวถึงทางติดตันของการศึกษาค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ให้ได้รับคำตอบที่ถูกต้อง โดยใช้วิธีการหาคำตอบโดยวิธีอื่นที่ไม่ใช่กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เริ่มจาก Sir Arthur Eddington ที่กล่าวว่า “วิทยาศาสตร์ไม่สามารถนำมนุษย์เข้าถึงตัวความจริง หรือสัจจะภาวะได้โดยตรง จะเข้าถึงก็เพียงได้ก็เพียงโลกแห่งสัญลักษณ์ที่เป็นเพียงเงา” (a shadow World of symbols) เพราะเป็นการทดลองทางวิทยาศาสตร์ในเรื่องเดียวกันมีคำตอบเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา และอีกท่านหนึ่งที่กล่าวถึงความติดตันการหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์คือ ฟรีดริช คอปป์ ได้เขียนหนังสือ “The tao of physics” (เต๋าแห่งฟิสิกส์) เมื่อปี ค.ศ. 1975 โดย คอปป์ ได้เปรียบเทียบให้เห็นอย่างละเอียดว่า การค้นพบความจริงเกี่ยวกับธรรมชาติในศตวรรษที่ 20 นี้ เป็นความรู้ที่มีอยู่แล้วในวัฒนธรรมตะวันออกมานานนับเป็นพันๆ ปี ซึ่งอยู่ในรูปของศาสนา ที่เป็นแกนหลักของระบบวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิต ระบบคิด วิธีคิดแบบเดิมของโลกตะวันออก ได้กล่าวถึงพุทธศาสนาว่า “มีสภาวะที่เรียก Cosmic religious feeling คือความรู้สึกทางศาสนาที่หยั่งโยงสรรพสิ่งทั่วสากล อย่างเข้มแข็งและแรงกล้ามาก” (Phachen Thammassrangkoon, 2561 : ออนไลน์)

สำหรับประเทศไทย ในทศวรรษที่ผ่านมา มีนักการศึกษาทางพุทธศาสนาและนักการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ได้เขียนหนังสือแนวพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ ออกมาหลายเล่ม โดยเนื้อหาสาระส่วนมากจะพยายามทำให้ผู้คนเชื่อว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งวิทยาศาสตร์ เพราะต้องการให้คนศรัทธาเชื่อมั่นพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น พระพรหมคุณาภรณ์ได้กล่าวว่า “หลักพระพุทธศาสนานั้นตรงกับหลักวิทยาศาสตร์ของธรรมชาติ ธรรมชาติกำหนดไว้ว่า การกระทำนั้นต้องมีปัญญามาก่อนและมีเจตนาแล้วจึงมีการกระทำ”

ระยะเวลาเกือบ 26 ปีที่ท่านพระพรหมคุณาภรณ์ ได้ไปปาฐกถา เรื่อง “พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์” ในช่วงนั้นคงเป็นเรื่องใหม่มาก ที่สำคัญคนทั่วไปให้ความสนใจเรื่องในแนวนี้ค่อนข้างน้อย แต่การปาฐกถาของท่านในวันนั้นได้รวบรวมเป็นหนังสือพิมพ์ ครั้งสุดท้ายเป็นครั้งที่ 15 ในปี พ.ศ.2558 จึงยืนยันได้ว่าหนังสือได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง และเป็นแนวทางของนักวิชาการทางพุทธศาสนาและทางวิทยาศาสตร์ใช้ศึกษา และใช้เขียนหนังสือแนวพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ หลักสูตรพระพุทธรูปศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่ที่มหาวิทยาลัยต่างๆ ใช้สอน ส่วนหนึ่งน่าจะเกิดจากการปาฐกถาครั้งนั้นของท่าน

โครงสร้างหนังสือ

เนื้อหาในหนังสือ”พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์แบ่งหน้าออกเป็นทั้งหมด 6 เรื่อง สรุปได้ดังนี้

เรื่องที่ 1 วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความสดใสที่แฝงความสับสน

วิทยาศาสตร์มีคุณูปการแก่มนุษย์มากมาย เช่น การเดินทางเร็วขึ้น มีวิทยุ โทรศัพท์ ดาวเทียม หรือความก้าวหน้าทางการแพทย์ จุดกำเนิดของวิทยาศาสตร์คือ ความใฝ่รู้ในความจริงของและเชื่อว่าในธรรมชาติมีกฎเกณฑ์แห่งความเป็นเหตุเป็นผลที่สม่ำเสมอแน่นอน ดังนั้น จุดกำเนิดของวิทยาศาสตร์ จึงอยู่ที่ใจของมนุษย์อยู่ที่ความใฝ่รู้และศรัทธาความเชื่อ และความเชื่อทางวิทยาศาสตร์มี 2 ด้านคือ 1) ความคิดที่พิชิตธรรมชาติ และ 2) ความสุขของมนุษย์อยู่ที่การมีวัตถุปรนเปรอ เมื่อแนวคิดทั้งสองอย่างบวกเข้าหากัน ความใฝ่รู้ความจริงในธรรมชาติบริสุทธิ์ก็โอนเอนมาทางการถูกใช้เป็นเครื่องมือสนองความต้องการของมนุษย์แล้วมนุษย์กระทำต่อธรรมชาติแบบเอาเปรียบโดยใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือ นอกจากความคิดที่จะพิชิตธรรมชาติ และความสุขของมนุษย์อยู่ที่มีวัตถุปรนเปรอแล้วยังมีทัศนคติที่ควบคู่มาด้วย คือ

1) ทัศนคติแบบชำนาญพิเศษเฉพาะด้าน วิทยาการทั้งหลายถูกแบ่งออกไปในทางแนวดิ่ง เป็น Specialization ทำให้วิชาการไม่ประสานสัมพันธ์กันเหมือนอย่างวิทยาศาสตร์เชื่อว่าจะแก้ปัญหาได้ทุกอย่าง ทัศนคตินี้มองกระทั่งว่า“จริยธรรม”เป็นเรื่องชำนาญพิเศษไปด้วย พูดถึงจริยธรรม ก็มองเป็นเรื่องศาสนา

2) ทัศนคติที่ว่าจะแก้ปัญหาจริยธรรมได้โดยไม่ต้องใช้วิธีการจริยธรรม เชื่อว่าจะแก้ปัญหาศีลธรรมจริยธรรมได้ด้วยวิธีการทางวัตถุ

เรื่องที่ 2 ศาสนากับวิทยาศาสตร์ เริ่มร่วมแล้วร้างเริด

ต้นกำเนิดของศาสนาเกิดความกลัวภัยธรรมชาติ เช่น ฟ้าผ่า ฟ้าร้อง น้ำท่วม เมื่อเกิดความกลัว ก็หาคำตอบจากธรรมชาติ การหาทางปฏิบัติเพื่อจะทำให้เกิดความพ้นภัย ก็มีตัวกำหนดหนึ่งขึ้นมา ตัวกำหนดนี้จะไปบรรจบกับวิทยาศาสตร์ คือ ศาสนาต้องการพ้นภัยจากธรรมชาติวิทยาศาสตร์ต้องการรู้ความจริงของธรรมชาตินี้คือจุดบรรจบ

ภัยธรรมชาติที่มนุษย์เผชิญ เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับชีวิต ความเป็นและความตาย จะต้องปฏิบัติทันที เมื่อมีผู้เสนอคำตอบเป็นที่ยอมรับกัน คำตอบเหล่านี้กลายเป็นศาสนา ส่วนอีกพวกหนึ่งสถานการณ์ไม่ได้บีบคั้น มีเวลารวบรวมข้อมูล คัดตรวจสอบความจริงไปเรื่อยๆ ต่อมาเรียกว่าวิทยาศาสตร์ ส่วนวิทยาศาสตร์อยู่ในวงจำกัดที่คนจะเข้าถึง คนจะเรียนรู้ได้ต้องรู้จักใช้ปัญญา เป็นความจริงที่พิสูจน์ได้ โดยใช้วิธีการที่ถูกต้อง วิทยาศาสตร์จึงรักษาและเผยแพร่หลักของตนออกไปด้วยวิธีแห่งปัญญาที่มีชื่อเฉพาะว่า วิธีวิทยาศาสตร์ (Scientific method) เหมือนกับว่า ศาสนาให้คำตอบแบบเบ็ดเสร็จ วิทยาศาสตร์ให้คำตอบแบบเบ็ดเตล็ด การหาความรู้ของวิทยาศาสตร์ อาศัยประสาททั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ในบางเรื่องวิทยาศาสตร์ไม่สามารถพิสูจน์ได้ เพราะเข้าไม่ถึงวิธีพิสูจน์ ขณะนี้วิทยาศาสตร์กำลังประสบทั้งสองปัญหา ด้วยเหตุนี้จึงเกิดวิทยาศาสตร์เก่าวิทยาศาสตร์ใหม่ หรือวิทยาศาสตร์ของผู้เชี่ยวชาญกับวิทยาศาสตร์ของสามัญชนมีหลายอย่าง

ที่สามัญชนไม่อาจเข้าถึงได้เลย Sir Art her Eddington กล่าวว่า “วิทยาศาสตร์ไม่สามารถนำมนุษย์เข้าถึง
ตัวความจริงหรือสัจจะภาวะโดยตรง จะเข้าถึงได้เพียงโลกแห่งสัญลักษณ์ที่เป็นเพียงเงา (A Shadowlworld of
symbols)

เรื่องที่ 3 วิทยาศาสตร์กับพุทธศาสนา

จุดแยกหรือจุดบรรจบ

กำเนิดพระพุทธศาสนา คือการกลัวความทุกข์ ตัวโยงมนุษย์ที่ทำให้เกิดทุกข์คือปัญญา (ศาสนา
อื่นคือ ศรัทธา) การแก้ปัญหาของพระพุทธศาสนาก็เปลี่ยนจากอ้อนวอนจากเทพเจ้ามาเป็นการกระทำโดยตัว
มนุษย์เอง หลักการกระทำของมนุษย์ก็คือหลักกรรมนั่นเอง สรุปได้ว่าพระพุทธศาสนา ถือหลักสำคัญ 6
ประการคือ³

1. หลักกฎธรรมชาติที่มีอยู่ตามธรรมดา ซึ่งธรรมนิยามสูตรกล่าวว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายจะอุบัติ
ขึ้นหรือไม่ก็ตามมันก็เป็นหลักยืนตัวอยู่ธรรมดา คือสิ่งทั้งหลายเกิดแต่เหตุเกิดแต่เหตุปัจจัยล้วนแต่ “ไม่คงที่”
ไม่คงตัว และไม่เป็นตัว

2. หลักเหตุปัจจัย ที่เรียกว่า “กฎปฏิจจสมุปบาท” คือ “เมื่ออันนี้มี อันนี้จึงมี เมื่ออันนี้ไม่มี อัน
นี้ก็ไม่มี”

3. หลักศรัทธา แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะใช้หลักปัญญามาแทนศรัทธา แต่หลักศรัทธา ก็มีอยู่
พระพุทธศาสนาโยงหลักศรัทธาไปหาหลักปัญญา เช่นในกาลามสูตร

4. หลักประกาศอิสรภาพของมนุษย์ พระพุทธศาสนาเกิดมาท่ามกลางความเชื่อของศาสนาอื่น ๆ
โดยเฉพาะศาสนาพราหมณ์ที่เชื่อเรื่องพระเจ้าและวรรณอย่างแรงกล้า เมื่อพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นทรงเปล่งอาส
ภิสวาจาว่า “เราเป็นผู้เลิศแห่งโลก เราเป็นผู้ประเสริฐแห่งโลก เราคือผู้เป็นใหญ่แห่งโลก” นี่คือการประกาศ
อิสรภาพของมนุษย์ (ชวาล ศิริวัฒน์, 2553 : 14)

5. หลักการแก้ปัญหาด้วยการกระทำของมนุษย์ พระพุทธเจ้าที่ตรัสว่า มนุษย์ทั้งหลายถูกภัย
คุกคามแล้ว พวกัันระลึกถึงเจ้าป่าเจ้าเขา เจ้าภูผาดันไม่อันศักดิ์สิทธิ์เป็นที่พึ่ง แต่งสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่สรณะ อัน
เกษม ย่อมไม่หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงไปได้ แต่ชนเหล่าใดมาถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เป็น
สรณะรู้เข้าใจในอริยสัจ 4 เป็นปัญหา เหตุเกิดของปัญหา ภาวะไร้ปัญหา และวิธีปฏิบัติให้สิ้นปัญหา ก็หลุด
พ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้

6. หลักการสอนแต่ความรู้ หรือความจริงที่มีประโยชน์ พระพุทธองค์ทรงตรัสว่าความรู้ความจริงมี
อยู่มากมาย แต่หลายอย่างไม่เป็นประโยชน์ ที่นำมาสอนเอาแต่ความจริงที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ปัญหาใน
ชาตินี้ โดยไม่ต้องรอชาติหน้า

ฝ่ายวิทยาศาสตร์ เมื่อแยกออกจากศาสนาที่สนใจแต่ด้านวัตถุ เมื่อวิทยาศาสตร์เฟื่องฟู ก็ต้องการ
ให้ศาสตร์ของตนอยู่ในฐานะวิทยาศาสตร์ ก็นำวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในศาสตร์ของตนเกิดกลุ่มวิชาใหญ่

ขึ้นมาเรียกว่าสังคมศาสตร์ พยายามเชื่อว่าศีลธรรมและจริยธรรม ไม่มีคุณค่า ถ้าจะศึกษาก็ศึกษาเพียงด้านพฤติกรรมทางสังคมที่มีการแสดงออกชัดเจน

พุทธศาสนาจำแนกกฎธรรมชาติไว้ 5 อย่างเรียกว่า นิยาม

1. อุตุนิยาม (physical laws) เป็นกฎเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ลมฟ้า อากาศ
2. พืชนิยาม (Biological laws) เป็นกฎเกี่ยวกับพืชพันธุ์ หรือ พันธุกรรม
3. จิตนิยาม (Psychic laws) เกี่ยวกับการทำงานของจิต กระบวนการความคิด
4. กรรมนิยาม (Karmic laws) เป็นกฎแห่งกรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมและการกระทำของมนุษย์
5. ธรรมนิยาม (The general laws of cause and effect) กฎแห่งความเป็นเหตุเป็นผลแก่

กันเองของสิ่งทั้งหลาย หรือกฎทั่วไปแห่งเหตุและผล

วิทยาศาสตร์จะสนใจเกี่ยวกับอุตุนิยามกับพืชนิยาม ส่วนพระพุทธศาสนาให้ความสนใจด้านจิตนิยามและกรรมนิยาม เมื่อชาวตะวันตกกลับมาศึกษาเรื่องกรรม ก็มักจะมีปัญหาเรื่อง Free will (เจตจำนงเสรี) ว่า Free will แต่ยก้าวไปสู่ขั้น Free of will คือเหนือเจตจำนงเสรี พัฒนาไปถึงขั้นชีวิตแห่งปัญญา

เรื่องที่ 4 พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ ความต่างในความเหมือน

ศาสนาทั่วไปและวิทยาศาสตร์มีจุดที่เหมือนกันคือการมองออกไปหาต้นเหตุภายนอก ธรรมชาติภายนอกตัว โดยตัวมนุษย์เป็นผู้มอง แต่ไม่ได้มองตัวเอง ไม่มองธรรมชาติว่าครอบคลุมถึงมนุษย์และไม่มองว่ามนุษย์ครอบครองธรรมชาติด้วย แต่พุทธศาสนามองที่ตัวมนุษย์ด้วย ในส่วนของวิทยาศาสตร์ ก็มีศรัทธาที่เหมือนจะคล้ายกับพระพุทธศาสนา แต่วิทยาศาสตร์ไม่ก้าวต่อไปในศรัทธาเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ว่ามีธรรมชาติอย่างไร วิทยาศาสตร์จึงเป็นเครื่องมือนำไปสู่จุดหมาย พิชิตธรรมชาติ เพื่อหาวัตถุมานาปรนเปรอสนองความเห็นแก่ตัวของตน

วิธีเข้าหาความรู้ของพระ พุทธศาสนามี 3 ประเภทคือ

ประเภทที่ 1 การรับรู้ประสบการณ์เที่ยงตรง คือรับรู้ตามที่มันเป็น รับรู้โดยมีสติ ไม่ยินดียินร้าย

ประเภทที่ 2 ต้องมีความคิดที่เป็นระเบียบ คือคิดที่ถูกต้อง คิดหาความรู้ตามเหตุปัจจัย ที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ

ประเภทที่ 3 วิธีหาความจริงโดยการสืบสาวหาความรู้ใช้การสังเกตทดลอง สรุปได้ว่า วิทยาศาสตร์ชำนาญชัดเจน ด้านอุตุนิยามและพืชนิยาม พุทธศาสนาชำนาญการ ด้านกรรมนิยามและจิตนิยาม วิทยาศาสตร์ไม่ยอมรับอินทรีย์ที่ 6 คือเรื่องจิต แต่พุทธศาสนายอมรับเรื่องจิตและต้องพิสูจน์ด้วยจิต ถึงจะเห็นคำตอบที่ถูกต้อง

ถ้าไม่ยอมรับ อินทรีย์ 6 จะขาดความรู้ต่อประสบการณ์มากมาย เพราะประสบการณ์ทางจิตนั้นมีมาก เช่น ความคิด ความโกรธความกลัว พระพุทธศาสนาจึงยอมรับอินทรีย์ 6 แต่ในความเป็นจริง วิทยาศาสตร์

ที่เจริญมาได้ก็เพราะอินทรีย์ 6 นี้ทั้งนั้น เพราะวิทยาศาสตร์ มีการคาดคะเน มีการตั้งสมมุติฐาน ทฤษฎี วิทยาศาสตร์เป็นเรื่องของความคิด เป็นผลงานของอินทรีย์ 6 ซึ่งเป็นศูนย์ รวมประสานงานของอินทรีย์ทั้ง 5

เรื่องที่ 5 สุดแดนวิทย์ เข้ามาจ่อแดนจิต

นักฟิสิกส์ที่มีชื่อเสียงหลายท่านเชื่อว่า วิทยาศาสตร์เป็นแค่ Partial คือเป็นวงกลมเล็ก คือเป็นเพียงอินทรีย์ 5 ไม่ครบอินทรีย์ 6 เมื่อศึกษาพันอินทรีย์ 5 แล้วก็จะกลายเป็น Symbol คือสัญลักษณ์ ได้แก่การพิสูจน์ด้วยกฎเกณฑ์ทางคณิตศาสตร์ เช่น Sir Arther Eddington บอกว่าการสำรวจโลกภายนอกด้วยวิธีการของวิทยาศาสตร์ทางฟิสิกส์จะไม่ทำให้เราเข้าถึงสัจจะภาวะหรือความจริงแท้ได้ แต่นำเข้าถึงโลกแห่งสัญลักษณ์เท่านั้น Max Plank บิดาแห่งทฤษฎีควอนตัมยุคใหม่ (The father of Modern quantum theory) ก็กล่าวในทำนองเดียวกันว่าความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์ ก็คือพอเราคิดว่าได้แก้ปัญหาพื้นฐานเสร็จแล้วเรื่องหนึ่งก็เจอกับความลึกลับอีกเรื่องหนึ่ง วิทยาศาสตร์ไม่สามารถแก้ไขความลึกลับขั้นสุดท้ายของธรรมชาติได้ ก็เพราะว่าเมื่อวิเคราะห์สิ่งที่รู้แล้วเราก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เพราะฉะนั้นจึงเป็นส่วนหนึ่งแห่งความลึกลับที่เราากำลังจะแก้ไข และมีนักวิทยาศาสตร์อีกท่านหนึ่งกล่าวว่า ความก้าวหน้าที่สำคัญที่สุดของฟิสิกส์ในศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นความสำเร็จที่โดดเด่นมิใช่ทฤษฎีสัมพัทธภาพมิใช่ทฤษฎีควอนตัม หรือการผ่าตัดอะตอมได้ ขณะนี้วิทยาศาสตร์หันมาสนใจเรื่องจิตเพิ่มมากขึ้น มีนักวิทยาศาสตร์ ประมาณ 4 กลุ่มที่ศึกษาเกี่ยวกับความจริงหรือสัจจะธรรม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 คือพวก Orthodox เป็นพวกหัวเก่ายืนยันว่าวิทยาศาสตร์ตอบปัญหาได้ทุกอย่าง

กลุ่มที่ 2 พวกที่เชื่อว่า วิทยาศาสตร์ไม่สามารถอธิบายแดนของจิตได้ แต่เห็นว่าต่างคนต่างอยู่ไม่ควรทำมาปะปนกัน เช่นเอาเรื่อง Physics มาโยงกับศาสนาโดยเฉพาะ The new physics มาโยงกับศาสนาตะวันออก ซึ่ง ฟรีดริช คอปเปอร์ (fritjof capra) ได้นำฟิสิกส์ใหม่มาโยงกับศาสนาตะวันออก

กลุ่มที่ 3 พวกที่เชื่อว่าฟิสิกส์สอดคล้องกับศาสนาตะวันออก ศาสนาตะวันออกสามารถต่อยอดฟิสิกส์ได้

กลุ่มที่ 4 กลุ่มที่เชื่อว่า แดนวัตถุของฟิสิกส์อยู่ภายในแดนของจิต เป็นความจริงระดับหนึ่งคือกลุ่มที่เชื่อว่าวงกลมภายนอกและวงกลมภายใน วิทยาศาสตร์จะต้องปรับเท่าที่ใหม่ ถ้าจะทำหน้าที่เป็นศาสตร์ที่สมบูรณ์ หรือไม่ก็ประสานกันกับพุทธศาสนา โดยให้พุทธศาสนาจัดสรรคำตอบที่จำเป็นทันทีเพื่อเข้าถึงความดีงามสูงสุดในชาตินี้ และให้วิทยาศาสตร์ให้คำตอบเกี่ยวกับความจริง ได้เพิ่มมากขึ้น ถึงจะไม่ได้ก็ไม่ต้องรอ และวิทยาศาสตร์จะต้องมาสังเกต ทดลอง แบบของพวกอื่นบ้าง เช่นทางพุทธศาสนาที่เชื่อว่าการสังเกตทดลองจากประสบการณ์ตรงทางจิตใจ ก็ให้ถือว่าเป็นการสังเกตทดลองหาความจริงของกฎธรรมชาติเช่นเดียวกัน

เรื่องที่ 6 ข้อเสนอเปิดเตล็ดเพื่อการพัฒนาวิทยาศาสตร์

ผู้บรรยายได้เสนอบางอย่างที่จะพัฒนาวิทยาศาสตร์โดยเฉพาะของประเทศไทยไว้ดังนี้

1. เรื่องไม่เพียงพอ วิทยาศาสตร์จะต้องให้ความร่วมมือกับวงการอื่นโดยทำหน้าที่เป็นผู้ป้อนความรู้ในการแก้ปัญหา เพราะความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องไม่ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เพื่อการทำลาย ในทางพระพุทธศาสนาการแก้ปัญหาจะมี 3 ประสานคือ 1) ด้านพฤติกรรม มีการฝึกควบคุมพฤติกรรมทางสังคม ทั้งการแสดงออกทางกายวาจาใจ ซึ่งเทียบแล้ว คือ วินัย และศีล 2) ฝึกควบคุมทางด้านจิตใจ ตัวอย่างเช่นเราต้อง อนุรักษัธรรมชาติ เราต้องทำให้เกิดความรัก ธรรมชาติ และมีความสุขกับการอยู่กับธรรมชาติ 3) ด้านปัญญาความรู้ความเข้าใจ โดยเฉพาะปัญญาที่จะ เข้าใจเหตุปัจจัยทางธรรมชาติ ปัญหาเป็นสิ่งที่ช่วยปรับเจตคติของคน เช่นเชื่อว่า เมื่อเราทำลายธรรมชาติ ธรรมชาติจะกลับมาทำลายเรา วิธีการทางพระพุทธศาสนาทั้งสามประสานเราใช้วิธีการแก้ปัญหามาตลอด ซึ่ง เรียกว่า การแก้ปัญหาทางจริยธรรม

2. เรื่อง “รอไม่ได้” บางครั้งทางวิทยาศาสตร์ “เจตคติ” ทางวิทยาศาสตร์สำคัญเท่าเนื้อหาทาง วิทยาศาสตร์” เจตคติ คือการมองสิ่งหลาย ตามเหตุและผลมองตามเหตุปัจจัย ที่จริงทั้งพุทธศาสนาและ วิทยาศาสตร์ ได้มองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัย แต่เจตคติทางวิทยาศาสตร์ใช้เพียงการหาความรู้ แต่ทางพุทธ ศาสนา ถือว่าเจตคติเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม ช่วยชีวิตหนึ่งไม่สามารถ รอคำตอบของวิทยาศาสตร์ ได้

3. เรื่อง ส่งเสริมเทคโนโลยีที่สร้างสรรค์ไม่สร้างปัญหา เทคโนโลยีที่สร้างสรรค์ ประกอบด้วย 1) เทคโนโลยีที่รู้จักประมาณ เป็นเทคโนโลยีควบคุมโลหะ 2) เทคโนโลยีเพื่อทำประโยชน์ เป็นเทคโนโลยียับยั้ง โทสะ 3) เทคโนโลยีที่เสริมปัญญาและพัฒนามนุษย์ เป็นเทคโนโลยีควบคุม โมหะ การผลิต และสร้าง เทคโนโลยีดังกล่าวจะเป็นการพัฒนาที่เรียกว่า **Sustainable**

development คือการพัฒนาอย่างพอเพียงนั่นเอง ทำให้มนุษย์ก็อยู่ได้ธรรมชาติดีอยู่ได้และประสบผลสำเร็จ

4. การพัฒนาวัฒนธรรมทางวิทยาศาสตร์ไม่ควรมีแต่วัฒนธรรมเทคโนโลยี ประเทศไทยพร้อม ด้วยเทคโนโลยี แต่วิทยาศาสตร์ไม่ค่อยเจริญจนเข้าใจว่าเทคโนโลยีเป็นวิทยาศาสตร์ต้องพัฒนาวัฒนธรรม ทางวิทยาศาสตร์ขึ้นมาให้คนมีวิถีชีวิตแบบแสวงหาความรู้ มองตามเหตุปัจจัย คิดอะไรเป็นเหตุเป็นผลไม่เป็น นักเสพผล

5. การเลี้ยงดูเด็กแบบส่งเสริมค้นหาไม่ส่งเสริมฉันทะธรรมชาติของเด็ก จะมีฉันทะอยู่ในตัว ถ้าม โน่นถมนี่ แต่ผู้ใหญ่กลับไม่ชักจูงให้เกิดฉันทะคือการใฝ่รู้ความจริง หรือสื่อสารหาเหตุปัจจัย แต่จะส่งเสริม ค้นหามากกว่าเด็กจะเติบโตก็หมดฉันทะไปแล้ว เหลือแต่ค้นหา เพราะวัฒนธรรมการเลี้ยงดูเด็กของคนไทย เป็น ประเภท “โอ้” เด็กเกินไป

6. ความอ่อนในอุเบกขาไม่ส่งเสริมให้เด็กพัฒนาหลักในการเลี้ยงดูควรใช้หลักธรรม 4 ข้อ คือ 1) ยามปกติให้มีเมตตา หวังดี ปราศจากอันตราย 2) เมื่อเกิดความเดือดร้อน สงสาร เห็นใจ 3) เมื่อประสบผลสำเร็จก็

พลอยยินดี ร่าเริง ส่งเสริม สนับสนุน 4) เมื่อเด็กทำอะไรด้วยตนเอง ฝึกปฏิบัติเมื่อผิดพลาดจะต้องวางแผนให้เขาแก้ปัญหาด้วยตนเอง ให้เขาหัดแก้ปัญหา ไม่ใช่กลัวว่าเด็กจะลำบากไปทำแทนหมด ข้อนี้สำคัญที่สุดในการเลี้ยงดูเด็ก

7. การปลูกฝังความรู้อย่างบริสุทธิ์ เมืองไทยขาดความรู้ด้านการไฟรู้วงการวิทยาศาสตร์ต้องช่วยเรื่องนี้อย่างจริงจัง และต้องมีการไฟรู้อย่างบริสุทธิ์ ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้เรียน Pure Science มากขึ้น เอาความรู้ที่บริสุทธิ์ไปบรรจบกับการสร้างสรรค์ชีวิตที่ดีงาม เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนามนุษย์

8. ฝึกความเป็นผู้นำและผู้ให้ลดคุณลักษณะเป็นผู้ตาม ประเทศเรามีจิตใจแบบผู้ตามและผู้รับดูว่าประเทศอื่นๆ มีอะไรก้าวหน้าทางวัตถุ แล้วเมื่อไหร่จะมาถึงประเทศเรา แม้แต่ทางวิชาการก็รอรับจนเคยชินแบบไม่รู้ตัว ดังนั้นต้องรักการเป็นผู้นำและผู้ให้

9. การศึกษาได้ผู้เรียนจบ แต่ไม่ได้บัณฑิตการศึกษา วิทยาศาสตร์ทุกระดับความเป็นบัณฑิต ไม่ใช่มองแค่ความสำเร็จการศึกษาเท่านั้น แต่ต้องจบการศึกษาและเป็นบัณฑิตด้วย คือพร้อมที่จะดำเนินชีวิตที่ดีงามรับผิดชอบ และสร้างสรรค์งานพัฒนาสังคมด้วย

10. รัฐควรมีนโยบายส่งเสริมการเรียนวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ เพราะเป็นรากฐานวิทยาศาสตร์ประยุกต์และเทคโนโลยี เพราะถ้าไม่สร้างฐานวิทยาศาสตร์ไว้ให้ดีจะไม่สามารถพัฒนาอุตสาหกรรมในระบบได้

ทศนวิจารณ์

1. จุดเด่นของหนังสือ

จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้ จุดเด่นที่สำคัญคือวิธีการนำเสนอแบบอริยสัจ 4 คือทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค โดยประเด็นที่นำเสนอ 6 ประเด็นสามารถแยกตามหลักอริยสัจ 4 ได้ดังนี้

1) ทุกข์ เนื้อหาส่วนนี้คือ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีความสดใสที่แฝงความสับสน ท่านเริ่มจากประโยชน์ของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทำให้มนุษย์ได้รับความสะดวกสบาย ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางที่เร็วขึ้น ระบบการติดต่อสื่อสารที่สะดวกรวดเร็ว ยารักษาโรคที่มีประสิทธิภาพและการคิดค้นพันธุ์พืชกรรม เมื่อมีประโยชน์ก็มีโทษมหันต์ เช่นกัน กล่าวคือวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอาจสร้างอาวุธนิวเคลียร์ทำลายล้างชาติพันธุ์มนุษย์อาหารที่เจือปนด้วยสารเคมี อุตสาหกรรมนำไปสู่การทำลายทรัพยากรธรรมชาติทำลายธรรมชาติ อากาศเป็นพิษ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนอกจากจะใช้ประโยชน์แล้วขณะนี้มีการนำไปหาประโยชน์ด้วย เพื่อให้ทันกับความต้องการ (กิเลส) ของมนุษย์ การใช้เทคโนโลยีไปหาประโยชน์ ถ้าหากขาดศีลธรรมจริยธรรมจะเป็นอันตรายอย่างมาก เพราะจะมีการกอบโกยเพื่อสนอง โลภะ โทสะ และโมหะ ของมนุษย์

2) สมุทัย คือสาเหตุแห่งทุกข์ เนื้อหาส่วนนี้คือศาสนากับวิทยาศาสตร์ เริ่มร่วมแล้วร้างเริด และวิทยาศาสตร์ กับพุทธศาสนาวิทยาศาสตร์เริ่มมาจากกลุ่มคนเดียวกันกับศาสนาและศึกษาเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติเหมือนกัน ต่อมาวิทยาศาสตร์ได้แยกตัวออกจากศาสนา เพราะเห็นว่าศาสนาเป็นเรื่องที่เกิดจาก

ศรัทธาขาดเหตุผล ส่วนวิทยาศาสตร์มีวิธีการหาความรู้ที่น่าเชื่อถือ ที่เรียกว่า วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific method) และศาสนาก็หลายศาสนาในเวลาเดียวกันส่วนวิทยาศาสตร์มีวิทยาศาสตร์เดียวเท่านั้น สาเหตุอีกประการหนึ่งคือ การหาคำตอบ ศาสนาต้องได้คำตอบอย่างรวดเร็วเพื่อคนหมู่มาก ส่วนวิทยาศาสตร์ต้องหาคำตอบอยู่นานกว่าจะสังเกต ทดลอง ในช่วงชีวิตหนึ่งของคนอาจจะไม่เห็นคำตอบก็ได้

การหาคำตอบของวิทยาศาสตร์ใช้อินทรีย์ 5 ไม่ยอมรับอินทรีย์ที่ 6 คือด้านจิตใจ แต่ศาสนายอมรับอินทรีย์ 6 ในการพิสูจน์หาคำตอบ เมื่อวิทยาศาสตร์ไม่ยอมรับอินทรีย์ 6 การหาคำตอบก็ติดตัน เพราะวิธีหาความรู้ไม่ตรงกับเรื่องที่จะพิสูจน์หาความรู้ ที่สำคัญวิทยาศาสตร์กลายเป็นเรื่องของคนกลุ่มน้อยต้องมีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางจึงจะเข้าหาความรู้ได้ ต่างจากศาสนาอื่นที่เป็นเรื่องของคนส่วนใหญ่ทุกคนสามารถเข้าสูศาสนาได้ เมื่อวิทยาศาสตร์ไม่ให้ความสนใจด้านศีลธรรมจริยธรรมขาดการพัฒนาปัญญาของมนุษย์ในด้านคุณค่าไม่สนใจการแก้ปัญหาในตัวมนุษย์วิทยาศาสตร์ไม่สามารถให้คำตอบที่ครอบคลุมถึงธรรมชาติของมนุษย์ได้ นักวิทยาศาสตร์ส่วนหนึ่งจึงเริ่มให้ความสนใจในด้านจิตใจ ในส่วนที่ผู้ปฎิภาาได้สรุปอย่างน่าฟังว่า วิทยาศาสตร์กับศาสนามีจุดร่วมกันแม้จะแยกกันในช่วงเวลาหนึ่ง แต่วิทยาศาสตร์กับศาสนาอาจจะบรรจบกันได้อีกครั้งหนึ่งวิทยาศาสตร์อาจทำให้ตัวของมันกลายเป็นเรื่องของทุกคนได้ เมื่อถึงเวลานั้นวิทยาศาสตร์กลายเป็นศาสนาทันที

3) นิโธสิ่งที่ใช้ดับทุกข์การเข้าใจวิธีการดับทุกข์ เนื้อหาในส่วนนี้คือพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ ความแตกต่างและความเหมือน สิ่งที่เหมือนกันของทุกศาสนาอื่น วิทยาศาสตร์คือศรัทธาแต่ศาสนาอื่นศรัทธาโดยใช้อารมณ์ เชื่อพระเจ้า ส่วนพุทธศาสนาศรัทธาเป็นทางไปสู่ปัญญา มองธรรมชาติภายนอกและมองตัวตนของมนุษย์ ส่วนวิทยาศาสตร์ศึกษาธรรมชาติภายนอก พุทธศาสนานำเอาความรู้ความจริงมาแก้ปัญหาให้ตัวมนุษย์ พุทธศาสนาเชื่อในศักยภาพของมนุษย์ที่สามารถพัฒนาได้ เน้นคุณค่าของมนุษย์เข้าถึงจิตใจของมนุษย์ ส่วนวิทยาศาสตร์นำความรู้มาพิชิตธรรมชาติแล้วหาความสุขจากการทำลายธรรมชาติ วิทยาศาสตร์จะเน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลางเหมือนพุทธศาสนา แต่เป็นการเอาธรรมชาติมารับใช้มนุษย์ เมื่อวิทยาศาสตร์ไม่เข้าถึงจิตใจของมนุษย์ การหาความรู้ก็มีขีดจำกัดจึงมีนักวิทยาศาสตร์ที่สำคัญ หันมาให้ความสนใจด้านจิตใจเช่น เอ็ดดิงตัน นักวิทยาศาสตร์ที่เข้าใจทฤษฎีสัมพันธภาพของไอน์สไตน์มากที่สุด ได้กล่าวว่า ความจริงวิทยาศาสตร์มีความบกพร่องเพราะผิดหลักการพิสูจน์ความจริง คือพิสูจน์ประสบการณ์ของอินทรีย์อันหนึ่ง ด้วยอินทรีย์หนึ่ง ถ้าอยู่ในลักษณะนี้วิทยาศาสตร์ก็จะพิสูจน์เงาของความจริงเรื่อยไปและไอน์สไตน์ได้พูดไว้ว่า “จินตนาการสำคัญกว่าความรู้” (Imagination more Important than knowledge) จินตนาการก็คืออินทรีย์ทั้ง 6 นั่นเอง

4) มรรค เนื้อหาในส่วนที่เป็นข้อเสนอแนะทางออกให้กับวิทยาศาสตร์ ไม่ให้ติดตัน คือสุดแดนวิทยาศาสตร์เข้ามาสื่อแดนจิต และข้อเสนอเบ็ดเตล็ดเพื่อการพัฒนาวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะการจัดการศึกษา วิทยาศาสตร์ของประเทศไทย ตอนนี้นำการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ หรือการศึกษาค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ใกล้จ่อแดนจิตใจเต็มที จากคำกล่าวของนักวิทยาศาสตร์คนสำคัญคือดังต่อไปนี้

Eddington การสำรวจโลกภายนอกด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์จะไม่เข้าถึงสัจจะภาวะหรือความจริงแท้ได้แต่นำเข้าถึงแค่โลกเงาๆ แห่งสัญลักษณ์เท่านั้น Maxplack ซึ่งถือว่าเป็นบิดาแห่งควอนตัม ยุคใหม่จะกล่าวว่า ความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์ พอเราคิดว่าได้แก้ไขปัญหาลึกซึ้งแล้วเรื่องหนึ่ง ก็เจอกับความรู้ลึกซึ้งอีกเรื่องหนึ่ง และที่สำคัญไอน์สไตน์นักวิทยาศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่แห่งศตวรรษ และเป็นที่มาของชื่อเรื่อง พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ ซึ่งท่านพระพรหมคุณาภรณ์ ได้มาปาฐกถา กล่าวไว้ว่า “วิทยาศาสตร์เกิดขึ้นได้เป็นการสร้างสรรค์ของคนที่ยึดไปด้วยความไม่ปรารถนาต่อสัจธรรมและปัญหาที่เข้าใจความจริงบุคคลที่เราเป็นหนี้ต่อความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ทางวิทยาศาสตร์ ล้วนเต็มเปี่ยมไปด้วยความเชื่อมั่นทางศาสนา (ศรัทธา) อย่างแท้จริงว่าสากลจักรวาลของเรานี้เป็นสิ่งที่มีความสมบูรณ์ และรับรู้ด้วยการแสวงหาความรู้ ได้อย่างมีเหตุผล” และอีกตอนหนึ่งกล่าวว่า “พุทธศาสนามีสภาวะที่เรียกว่า Cosmic religious feeling คือความรู้สึกหรือสำนึกทางศาสนาอันหยั่งโยงสรรพสิ่งทั่วโลกสากลนี้อย่างเข้มข้น” ผู้ปาฐกถาได้กล่าวถึงหัวข้อที่มาในตอนนี่ว่า ควรจะตั้งชื่อว่า “วิทยาศาสตร์ที่มีพุทธศาสนาเป็นรากฐาน ควรจะเป็นอย่างไร วิทยาศาสตร์ที่สำคัญของโลกตามที่กล่าวมาชี้ให้เห็นว่าในขณะนี้การศึกษาวิทยาศาสตร์ได้ให้ความสำคัญด้านจิตใจและด้านศาสนาควบคู่กันไป

2. การนำเสนอพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ สาระสำคัญทางพุทธศาสนาที่ท่านนำเสนอพอสรุปได้ดังท่านได้นำเสนอ

จุดเริ่มต้นของศาสนาทั่วไป คือ ความกลัวภัย ส่วนจุดเริ่มต้นของพุทธศาสนา คือ กลัวความทุกข์ ความกลัวภัยเกิดจากเหตุปัจจัยภายนอก เช่น น้ำท่วม แผ่นดินไหว ไฟป่า พายุ ฟ้าผ่าฟ้าร้อง ส่วนเรื่องทุกข์มันครอบคลุมปัญหาทั้งหมด ทั้งภายในและภายนอกของตัวมนุษย์ ความทุกข์เป็นสภาพบีบคั้น ตัดขาด คับข้อง ความทุกข์ก็คือปัญหาของมนุษย์นั่นเอง

ศาสนาทั่วไปมองหาแหล่งให้ทำให้เกิดภัย เพื่อให้เกิดการพ้นภัย เพราะเชื่อว่าสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นย่อมเกิดจากมนุษย์เป็นผู้กระทำ แต่มีหลายอย่างที่ไม่สามารถหาสาเหตุได้ว่าเกิดจากอะไร เช่น ฟ้าผ่า ฟ้าร้อง แผ่นดินไหว ก็นึกหาผู้กระทำ นึกไปนึกมาก็เรียกผู้กระทำว่าเทพเจ้าหรือเทวดา เป็นที่มาของภัยเหล่านี้ เป็นอำนาจลึกลับภายนอกที่เป็นผู้บันดาลพายุ บันดาลน้ำท่วม ไฟไหม้ จึงเกิดศาสนาที่มีเทวดาหลายองค์ขึ้นมา หรือบางลัทธิก็มีองค์เดียว ตัวโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้าหรืออำนาจลึกลับเหล่านั้น คือ ศรัทธา หรือความเชื่อนั่นเอง

วิธีปฏิบัติให้เทพเจ้าหรือเทวดาพึงพอใจคือ การบวงสรวง อ้อนวอน สักการะนี้จะพบในศาสนาต่างๆ ในส่วนของพุทธศาสนาเกิดจากกลัวความทุกข์ ต้องการพ้นทุกข์ จะแก้ไขให้พ้นทุกข์อย่างไร ดังนั้นจะต้องดูต้นกำเนิดของการเกิดทุกข์ ศาสนาต่างๆ เชื่อว่าการเกิดทุกข์สาเหตุจากปัจจัยภายนอกเกิดจากเทพเจ้าหรือเทวดา แต่พระพุทธรูปถือว่าเกิดจากกระบวนการของเหตุปัจจัย เป็นกฎของธรรมชาติ ความทุกข์เป็นกระบวนการของธรรมชาติ ความไม่รู้ไม่เข้าใจในความเป็นจริง ไม่เข้าใจกระบวนการทางธรรมชาติ ไม่เข้าใจตามเหตุตามผลนั้น เป็นต้นตอแห่งความทุกข์ ดังนั้นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาก็คือ ความทุกข์ต่างๆ

เกิดจากการกระทำของมนุษย์ เกิดจากการกระทำของตนเอง หรือที่เรียกว่าหลักกรรมนั่นเอง ดังนั้นการประกาศอิสรภาพของพุทธศาสนาจึงเอาปัญญามาแทนศรัทธา ทำให้ชาวตะวันตกไม่ยอมเรียกพุทธศาสนาว่าเป็นศาสนา (Religion) เพราะพุทธศาสนามีจุดสำคัญคือ (1) ถือนหลักกรรมชาติ (2) เป็นการประกาศอิสรภาพของมนุษย์ (3) เอาปัญญามาแทนศรัทธา

หลักพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา 3 ประการดังกล่าว พอจะอธิบายได้ดังนี้

ข้อที่ 1 หลักกฎกรรมชาติ ธรรมชาตินี้หรือกฎธรรมชาตินั้นมีอยู่แล้ว พระพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงค้นพบดังพระสวดที่ว่า “อุปปาทา วา ภิกขเว ตถาคตานิ อนุปปาทา วา ตถาคตานิ” แปลว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม มันก็เป็นหลักยืนตัวธรรมดา เป็นกฎธรรมชาตินี้ว่า สิ่งทั้งหลายเกิดจากเหตุปัจจัยล้วนแต่ไม่คงที่ ไม่คงตัว และไม่เป็นตัว

ไม่คงที่ คือ มันเกิด ๆ ดับ ๆ เกิดขึ้นแล้วสลายตัวเป็นธรรมดา

ไม่คงตัว คือ มันถูกปัจจัยขัดแย้ง บีบคั้น ให้คงสภาพเดิมไม่ได้

ไม่เป็นตัว คือ ไม่เป็นตัวของตัวเอง แต่เป็นไปตามเหตุปัจจัย

ข้อที่ 2 หลักเหตุปัจจัย นอกจากว่าสิ่งทั้งหลายไม่คงที่ ไม่คงตัว และไม่เป็นตัวแล้ว ก็บอกหลักความเป็นเหตุเป็นผล หรือความเป็นเหตุปัจจัยแบบอิงอาศัยกันของสิ่งทั้งหลาย ที่เราเรียกว่า “กฎปฏิจจสมุปบาท”

ข้อที่ 3 หลักศรัทธา หลักการของพุทธศาสนาจากศรัทธาโยงสู่ปัญญาที่มีคนแอบอ้างกันมาก คือหลักกาลามสูตร พระพุทธเจ้ายังตรัสต่อไปอีกว่า จะต้องรู้เข้าใจด้วยตนเองว่า สิ่งเหล่านี้เป็นกุศลหรือไม่กุศล ถ้ารู้ว่าเป็นกุศล มีโทษ ไม่เป็นประโยชน์ ทำให้เกิดทุกข์ พังละเสีย ถ้ารู้ว่าเป็นกุศล เป็นประโยชน์ เป็นไปเพื่อความ สุข ก็ให้ถือปฏิบัติ นี่ก็คือ เป็นเรื่องที่ต้องรู้ชัด ประจักษ์แก่ตนเอง เป็นประสบการณ์ตรง นี่คือการเปลี่ยนจากศรัทธา ไปสู่ปัญญา

ข้อที่ 4 หลักการประกาศอิสรภาพของมนุษย์ เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะประสูตทรงเปล่งอาสภิวาจาว่า “เราเป็นผู้เลิศแห่งโลก เราเป็นผู้ประเสริฐแห่งโลก เราคือผู้เป็นใหญ่แห่งโลก” นี่คือการประกาศอิสรภาพของมนุษย์พระพุทธองค์ตรัสเพื่อ แสดงว่ามนุษย์มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองได้สูงสุด เมื่อมนุษย์พัฒนาตนเองได้สูงสุดก็จะเป็นผู้ประเสริฐสุด

ข้อที่ 5 หลักการแก้ปัญหาด้วยการกระทำของมนุษย์

พุทธพจน์ การแก้ปัญหาด้วยการกระทำของมนุษย์พระพุทธองค์ตรัสว่า

“มนุษย์ทั้งหลายถูกภัยคุกคามแล้ว พวกเขากลับไปหาเจ้าพ่อเจ้าเขา เจ้าญาติ ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่พึ่ง แต่สิ่งเหล่านั้น ไม่ใช่สรณะอันเกษม เมื่อยึดเอาสิ่งเหล่านั้นเป็นสรณะ ย่อมไม่หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงไปได้”

“แต่ชนเหล่าใดมาถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์เป็นสมณะ รู้เข้าใจอริยสัจ 4 เห็นปัญหา เหตุเกิดของปัญหา ภาวะไร้ปัญหา และวิธีปฏิบัติให้ถึงความสิ้นปัญหา ก็จะหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้”

หลักพระรัตนตรัย เราก็ต้องแก้ปัญหาด้วยวิธีการของมนุษย์ที่เพียรทำการด้วยปัญญาที่รู้เหตุปัจจัย หลักการมันบังคับอยู่ในตัวเอง วิธีการแก้ปัญหาด้วยปัญญาของมนุษย์ ก็คือ

หนึ่ง ทุกข์ คือ เริ่มด้วยปัญหา ต้องรู้ปัญหาก่อน เสร็จแล้ว

สอง สมุทัย สืบสาวหาสาเหตุของปัญหา แล้ว

สาม นิโรธ กำหนดจุดหมายที่ดับปัญหา จากนั้น

สี่ มรรค ก็ปฏิบัติตามวิธีการให้ถึงความดับปัญหาได้

นี่คือ หลักการที่ว่า เป็นการแก้ปัญหาตามแนวเหตุผล ด้วยการกระทำของมนุษย์เอง

ข้อที่ 6 หลักการสอนแต่ความรู้หรือความจริงที่เป็นประโยชน์ ความรู้หรือความจริงที่รู้อาจจะมีมากมาย แต่หลายอย่างอาจจะเป็นความรู้ที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่เกี่ยวกับการแก้ปัญหาของมนุษย์ พระพุทธเจ้าไม่สอนความรู้เหล่านั้น และก็ไม่วัดด้วย เอาแต่ความจริงที่เป็นประโยชน์เท่านั้นมาสอน เราจะเห็นหลักการเหล่านี้จากพุทธพจน์เองเช่นในข้ออุปมาที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้เมื่อครั้งที่ประทับอยู่ในป่า ที่เรียกว่า สีสปวัน ซึ่งบางทีก็เรียกว่าป่าไม้สีเขียว หรือป่าไม้ประดู่ลาย

พระองค์ทรงหิบบิโหม่ประดู่ลายขึ้นมากำพระหัตถ์หนึ่ง แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า บิโหม่ในกำมือเรานี้ กับบิโหม่เบื่องบนในป่านี้ ไหนจะมากกว่ากัน พระสงฆ์ก็ทูลตอบว่า บิโหม่ในพระหัตถ์ของพระองค์นิดเดียว บิโหม่ในป่ามากกว่ามากนัก

พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่า สิ่งที่เราสอนกันนั้น ความจริงที่รู้มีมากมาย แต่ความจริงส่วนใหญ่เรารู้แล้วไม่ได้สอน เหมือนบิโหม่ในป่าส่วนที่สอนเหมือนบิโหม่ในกำมือเท่านั้น ทำไม ก็ตรัสแสดงเหตุผลว่า เพราะความจริงเรานั้น ไม่เป็นไปเพื่อความรู้อย่าง เพื่อความเข้าใจความจริงถ่องแท้ ไม่เป็นไปเพื่อการแก้ปัญหา ไม่เป็นไปเพื่อความไร้ทุกข์ ไม่เป็นไปเพื่อจุดหมายของพุทธศาสนา คือ นิพพาน

ประเด็นต่อมาที่พระพุทธมคณาจารย์ ได้นำเสนอที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์คือ กฎธรรมชาติ 5 อย่าง หรือที่เรียกว่านิยาม คือ 1) อุตุนิยาม (physical laws) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับปรากฏการณ์ในธรรมชาติแวดล้อม ในโลกแห่งวัตถุ เช่น ลมฟ้าอากาศ ฤดูกาล 2) พีชนิยาม (biological laws) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับพืชพันธุ์ โดยเฉพาะสิ่งที่เรียกว่าพันธุกรรม 3) จิตินิยาม (psychic laws) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต กระบวนการของความคิด 4) กรรมนิยาม (karmic laws) กฎแห่งกรรม หรือกฎธรรมชาติเกี่ยวกับการกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์ ได้แก่ กระบวนการแห่งเจตจำนงหรือความคิดปรุงแต่งสร้างสรรค์ต่างๆ 5) ธรรมนิยาม (the general laws of cause and effect) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์และอาการที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันของสิ่งทั้งหลาย อย่างที่เรียกว่า ความเป็นไปตามธรรมดา หรือกฎทั่วไปแห่งเหตุและผล

ในพระพุทธศาสนาการแสวงหาความรู้เพื่อเข้าถึงความจริงของกฎธรรมชาติ จะดำเนินควบคู่พร้อมกันกับการพัฒนามนุษย์ และการพัฒนามนุษย์นั้นจะเป็นตัวบ่งบอกขอบเขตของการนำความรู้ในกฎธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ด้วย ซึ่งเมื่อเป็นไปตามหลักการนี้ก็จะปิดทางมิให้มีการนำความรู้ในกฎธรรมชาติไปสนองใน โลภะ โสทะ โมหะ และจุดหมายของพุทธศาสนา คือ การนำความรู้ ความจริง ในกฎธรรมชาติมาแก้ปัญหา และพัฒนามนุษย์ให้พ้นทุกข์ ส่วนวิทยาศาสตร์ก็นำเอาความรู้มาพิชิตธรรมชาติแล้วหาความสุข พรั่งพร้อมมาบำรุงบำเรอตนเองของมนุษย์วิธีการเข้าถึงความรู้ ในส่วนการเข้าถึงความรู้ทางพุทธศาสนา ท่านได้นำเสนอดังนี้

ประเด็นที่ 1 การรับรู้ตามที่มันเป็น เช่น พอดูเห็นรูป หูได้ยินเสียง ก็เป็นการรับรู้ตามที่มันเป็น ไม่ใช้รับรู้ อยากให้มันเป็น

ประเด็นที่ 2 มีวิธีคิดอย่างเป็นระเบียบ คือ เมื่อรับรู้อย่างถูกต้อง ต้องมีวิธีคิดอย่างถูกต้อง

ประเด็นที่ 3 วิธีพิสูจน์สืบสาวหาความรู้ใช้การสังเกตและทดลองด้วยประสบการณ์ตรง

อีกประเด็นหนึ่งของวิธีการเข้าถึงความรู้ของพุทธศาสนา คือ วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ คือ

1. คิดแบบสืบสาวหาสาเหตุปัจจัย
2. คิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ
3. คิดแบบมองหาคุณและโทษ และหาทางออก

จุดหมายการแสวงหาความรู้ของพุทธศาสนา คือ การนำความรู้ ความจริง ที่ปรากฏในธรรมชาติ มาแก้ปัญหาและพัฒนามนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์

ส่วนจุดหมายการหาความรู้ของวิทยาศาสตร์ คือ การนำความรู้มาพิชิตธรรมชาติ แล้วใช้เทคโนโลยี เพื่อหาความสุขบำรุงบำเรอตนเอง

ถ้าวิเคราะห์วิธีการทางวิทยาศาสตร์กับหลักพุทธศาสนา คือ อริยสัจ 4 มีความเหมือนและต่างกัน อย่างไร

1. พุทธศาสนา หลักอริยสัจ 4 ขึ้นต้นด้วย ทุกข์ ทุกข์คือปัญหาของมนุษย์ วิทยาศาสตร์ก็เริ่มจาก ปัญหาเหมือนกัน ตามที่ท่านได้กล่าวไว้ตอนเริ่มต้น ว่า ทั้งวิทยาศาสตร์และศาสนา เริ่มจากความต้องการรู้จัก ธรรมชาติ

2. พุทธศาสนา ศึกษาสาเหตุแห่งทุกข์ คือ สมุทัย โดยวิธีการใช้ อินทรีย์ 5 และที่สำคัญคือ ด้าน จิตใจและรู้จักสาเหตุแห่งทุกข์เกิดจากอะไร ส่วนวิทยาศาสตร์ เช่น การคาดคะเน โดยการตั้งสมมติฐาน การ คาดคะเน เพื่อหาเหตุผล หาคำตอบมาตอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ ขั้นตอนนี้ พุทธศาสนาพอจะรู้สาเหตุแห่งทุกข์ หรือสาเหตุแห่งปัญหาแล้ว ส่วนวิทยาศาสตร์ทำให้ได้คำตอบ

3. พุทธศาสนา คิดหาวิธีการดับทุกข์คือนิโรธ วิธีดับทุกข์ กำจัดอวิชชาให้หมดสิ้น ในส่วนของ วิทยาศาสตร์ ขั้นที่ 3 เป็นการทดลองเพื่อตอบปัญหา การตั้งสมมติฐานหรือการคิดหาคำตอบไว้ส่วนหน้า

4. พุทธศาสนา ค้นพบวิธีดับทุกข์ คือ มรรค มีองค์แปด หรือ หลักศีล สมาธิ ปัญญา ในส่วนของ วิทยาศาสตร์ คือ การวิเคราะห์ข้อมูลและการสรุปผล

เมื่อดูหลักอริยสัจ 4 ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง ซึ่งถือว่าเป็นพระธรรมขั้นสุดยอด แต่ คำตอบของวิทยาศาสตร์มีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา แต่กระบวนการวิหาคำความรู้ทางพุทธศาสนากับ วิทยาศาสตร์มีลักษณะใกล้เคียงกัน แต่ใช้วิธีการที่แตกต่างกัน เพราะพุทธศาสนาใช้ อินทรีย์ 5 ในการหาความรู้ แต่วิทยาศาสตร์ใช้วิธีการทดลอง แต่ก็ใช้อินทรีย์ 5 ด้านตามากที่สุด แต่วิธีการสรุปความรู้ ก็คือใช้จิตเหมือนกัน

ในส่วนของนักวิทยาศาสตร์ ท่านได้ยกตัวอย่างคำพูดของ ไอน์สไตน์ไว้หลายประเด็น เช่น “ในคุณวิถุนิยมของพวกเรา ผู้ทำงานทางวิทยาศาสตร์อย่าเอาจริงเอาจัง เป็นจำพวกเดียวกันเท่านั้น ที่ศาสนาอย่างลึกซึ้ง” (หรือจะใช้คำว่า ‘เครื่องศาสนา’ ก็แล้วแต่)

ไอน์สไตน์กลับไปเห็นว่า ในยุคนี้หากคนที่มีศาสนายาก มีนักวิทยาศาสตร์พวกเดียวกันที่เป็คนมีศาสนาอย่างจริงจัง แต่ต้องเป็นนักวิทยาศาสตร์ที่ทำงานอย่างบริสุทธิ์ใจอย่างที่เราเรียกว่า เป็นคนที่ทำงานอย่างเอาจริงจังและ บอกต่อไปว่า วิทยาศาสตร์เกิดขึ้น ได้โดยเป็นสร้างสรรค์ของคนที่ไม่ได้เปี่ยมด้วยความไม่ปรารถนาต่อสัจธรรมและปัญหาที่เข้าใจความจริง...บุคคลที่เราเป็นหนี้ผลสำเร็จในทางสร้างสรรค์ที่ยิ่งใหญ่ทางวิทยาศาสตร์ทุกคนล้วนเต็มเปี่ยมด้วยความเชื่อมั่นทางศาสนา (ศรัทธา) อย่างแท้จริงว่าสากลจักรวาลของเรานี้ เป็นสิ่งที่มีความสมบูรณ์และสามารถรับรู้ได้ด้วยการแสวงหาความรู้ย่อมมีเหตุผล

อันนี้เขาเรียกว่าเป็นความรู้สึกหรือสำนึกทางศาสนา อันนี้ไอน์สไตน์เรียกว่าเป็น ความรู้สึกทางศาสนา หรือ สำนึกทางศาสนา” โดยเฉพาะเป็น cosmic religious feeling คือ สำนึกทางศาสนาที่หยั่งโยงสรรพสิ่งทั่วสากล แล้ว ก็บอกว่า สำนึกทางศาสนาที่หยั่งโยงสรรพสิ่งทั่วสากลนี้ เป็นแรงจูงใจที่แรงกล้าและประเสริฐที่สุดสำหรับการค้นคว้า วิจัยทางวิทยาศาสตร์ ไอน์สไตน์ว่าอย่างนี้ แล้วอีกตอนหนึ่ง บอกว่า พุทธศาสนา..มีสภาวะที่เรียกว่า cosmic religious feeling คือความรู้สึกหรือสำนึกทางศาสนาอันหยั่งโยง สรรพสิ่งทั่วสากลนี้อย่างเข้มข้น หรือแรงกล้ามาก พุทธศาสนามี cosmic religious feeling สูงมาก และ cosmic religious feeling นี้ เป็นต้นกำเนิดของการคิด ค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ เพราะฉะนั้นก็ให้นักเขาเองว่าจะตั้งเป็นชื่อเรื่อง นี้ได้หรือเปล่า ในที่นี้ก็เลยถือเอาพอเป็นนัยๆ ว่า พุทธศาสนาเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ ในแง่หนึ่งอย่างนี้

3. จุดที่น่าสนใจของหนังสือ

หนังสือพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์”เป็นการรวบรวมคำปาฐกถาмаจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม จึงมีความบกพร่องอยู่บ้าง เพราะการปาฐกถาเป็นเวลาเกือบ 4 ชั่วโมง เนื้อหาการบรรยายจึงมีมากเมื่อรวบรวมเป็นรูปเล่ม มีทั้งหมด 213 หน้า โดยจุดอ่อนของหนังสือพอสรุปได้ดังนี้

1. หนังสือไม่มีบทที่ 1 หรือส่วนที่ 1 เนื้อหาของหนังสือกำหนดขึ้นมาลอยๆ โดยใช้หัวข้อเรื่องแทนในแต่ละบทไป ทำให้มีปัญหาในการโยงความสัมพันธ์ในแต่ละบทแต่ละเรื่อง

2. เนื้อหาของแต่ละส่วน บางครั้งเหมือนมีความซ้ำซ้อน แทนที่จะบอกเนื้อหาหลักเนื้อหาย่อยให้จบไปในแต่ละส่วน แต่กลับมามีอธิบายอีกในบทต่อไป จึงเกิดความสับสนในการเชื่อมโยงเนื้อหาหลักเนื้อหาย่อย

เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว การที่หนังสือหรือลำดับข้อในการปาฐกถาอาจจะเป็นเจตนา ของผู้ปาฐกถาเองที่ต้องการนำเสนอในรูปแบบนี้ โดยเฉพาะการขึ้นหัวข้อในแต่ละหัวข้อจะเป็นเหมือนวลี หรือคำคม ไม่ออกแนววิชาการนี่คือ เอกลักษณะของท่านที่ยากที่ใครจะลอกเลียนแบบได้

สรุป

ถิ่นกำเนิดของศาสนาเกิดจากความกลัว โดยเฉพาะภัยที่เกิดจากธรรมชาติ เช่นฟ้าแลบ ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า น้ำท่วม แผ่นดินไหว มนุษย์พยายามหาคำตอบจากธรรมชาติเหล่านี้ว่าเกิดจากอะไร จะแก้ไขอย่างไร เมื่อค้นหาคำตอบที่แท้จริงไม่ได้จึงเชื่อว่าสิ่งทำให้เกิดเหตุการณ์เหล่านั้นคือพระเจ้า หรือเทวดา การแก้ปัญหาทำให้เกิดภัยต่าง ๆ ก็ต้องเอาใจนิยมนเทพเจ้า โดยการบวงสรวง อ้อนวอน ซึ่งศาสนาส่วนใหญ่จะยืนอยู่บนหลักอันที่พระเจ้าเป็นสร้างและผู้ที่ทำให้เกิดความสุข ความทุกข์ให้กับมนุษย์ให้กับโลก ศาสนาเหล่านี้จึงเน้น “ศรัทธา” หรือ “ความเชื่อ” ที่เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า

ส่วนต้นกำเนิดของพุทธศาสนาเกิดจากความ “ทุกข์” ความทุกข์ที่ไม่เข้าใจกฎของธรรมชาติด้วย ไปสู่กฎธรรมชาติ คือ “ปัญญา” มิใช่ “ศรัทธา” เหมือนศาสนาอื่น ศรัทธาเป็นเพียง สิ่งที่เชื่อมโยงไปหาการพิสูจน์ด้วยประสบการณ์ตรงเพื่อให้เกิดปัญญา จุดหมายของพุทธศาสนา คือ การนำความรู้ความจริงมาแก้ปัญหา มาพัฒนามนุษย์ มนุษย์เป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ให้มีความสำคัญกับอินทรีย์ 6 คือด้านจิตใจในการพัฒนาตน

วิธีการหาความรู้ทางพระพุทธศาสนา มี 3 ประการที่สำคัญคือ

1. รับรู้ประสบการณ์อย่างเที่ยงตรง รับรู้อย่างที่มันเป็น
2. คิดเป็นระเบียบระบบคิดถูกต้อง
3. ใช้การสังเกตด้วยประสบการณ์ตรง ชำนาญด้าน กรรมนิยาม และจิตินิยามนำความรู้ความจริงที่ได้จากการศึกษามาแก้ปัญหาให้ตนเองให้สังคมเพื่อการพ้นทุกข์

กำเนิดวิทยาศาสตร์ คล้ายกันกับศาสนาโดยเฉพาะพุทธศาสนา เกิดจากการอยากรู้ธรรมชาติ แต่จุดหมายคือต้องการนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า มาพิชิตธรรมชาติหาความสุขจากวัตถุ วิทยาศาสตร์ที่นำไปสู่เทคโนโลยีส่วนมากเป็นการสนองโลภะ โทสะ และโมหะของมนุษย์ วิทยาศาสตร์ศึกษามนุษย์ในแง่ของชีววิทยาที่เป็นโลกภายนอก ไม่สนใจศึกษาด้านจิตใจ วิทยาศาสตร์เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลางเหมือนพุทธศาสนาแต่นำเอาความรู้ที่ได้มาเพิ่มกิเลสให้กับตนเอง วิธีการหาความรู้ใช้อินทรีย์ 5 เพื่อเอาชนะธรรมชาติชำนาญด้านอุตุนิยมและฟิสิกส์

วิทยาศาสตร์กับศาสนากำเนิดจากจุดร่วมที่เหมือนกันคือต้องการรู้ธรรมชาติ ศึกษาธรรมชาติต่อมา วิทยาศาสตร์แยกตัวออกจากศาสนา เพราะเห็นว่าศาสนาขาดการศึกษาความรู้ที่น่าเชื่อถือ ส่วนระเบียบวิธีการวิทยาศาสตร์เป็นการหาความรู้ที่น่าเชื่อถือจนทำให้ศาสตร์ในสาขาอื่นพยายามจะทำให้ตนเป็นวิทยาศาสตร์ พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ มีวิธีการหาความรู้ที่คล้ายกันคือการทดลอง การสังเกต แต่วิธีการทางวิทยาศาสตร์ต้องใช้บุคคลที่มีความชำนาญเฉพาะทางเป็นเรื่องของคนกลุ่มน้อย ส่วนพุทธศาสนาทุกคนสามารถเข้าถึงได้ การศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์กำลังถึงทางตันเพราะไม่ยอมรับการศึกษาด้านจิตใจซึ่งเป็นอายตนะที่ 6 วิทยาศาสตร์สมัยใหม่หรือฟิสิกส์ใหม่กำลังหันมาสนใจอายตนะด้านที่ 6 ดังคำกล่าวของไอน์สไตน์ที่บอกว่า Cosmic religious feeling คือสำนักทางศาสนาซึ่งในส่วนสุดท้ายของหนังสือผู้ปราชญ์ได้สรุปไว้

ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อวิทยาศาสตร์และพุทธศาสนา วิทยาศาสตร์เกิดขึ้นมาจากความไม่รู้ความจริงของธรรมชาติ และความปรารถนาดีงามสูงสุด โดยพร้อมด้วยการพัฒนามนุษย์ จึงจะบอกได้ว่า วิทยาศาสตร์ที่มีพุทธศาสนา เป็นรากฐาน และวิทยาศาสตร์ต้องให้คำตอบกับความจริง โดยไม่ต้องรอคำตอบที่เบ็ดเสร็จเพราะช่วงชีวิตหนึ่งของมนุษย์ไม่ยืนยาวนัก วิทยาศาสตร์กับคุณธรรม จริยธรรมจะไปด้วยกันได้หรือไม่ มนุษย์ เท่านั้นเป็นผู้ให้คำตอบ เพราะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนโลกในปัจจุบัน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้ห่างจากแดนจิตออกไปทุกวัน

เอกสารอ้างอิง

- ชวาล ศิริวัฒน์, (2553). *ประวัติพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), (2558). *พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เพ็ทโฮม จำกัด.
- Phachen Thammasarangkoon. (2561). เต้าแห่งพิลึกส์ตอนที่ 2 สารสังเขป. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2561. แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/627559>